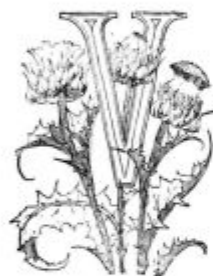

NEMŠČINA V SLOVENSKIH LJUDSKIH ŠOLAH NA KRANJSKEM.

FR. IVANC.

učne načrte za štiri- in več razredne ljudske šole na Kranjskem je sprejet med obvezne učne predmete tudi drugi deželni jezik, torej za slovenske šole nemščina in za nemške slovenščina. Vendar se gre tu v prvi vrsti za nemščino, ker je nemških večrazrednic gori omenjenih kategorij zelo malo — menda štiri. In prav zato hočem oceniti upravičenost tega predmeta do tako važnega mesta, kakoršno mu je dano

v naših učnih načrtih z ozirom na njegovo vrednost in smotrenost. Rodom Slovenec priznavam pomen in vrednost nemščine kot svetovnega jezika za vsakega izobraženega človeka, osobito Avstrijca; sam rad čitam nemške znanstvene in leposlovne knjige in govorim tudi nemško. Menim, da je med nami le malo takih, ki bi morebiti zgolj vsled mržnje do neljubih nam narodnih nasprotnikov mislili drugače. A to priznanje nas ne sme zapeljati, da bi sklepali, kakor se to zgodi le prepogosto: «Ker je nemščina tolikega pomena, je dobro za Slovence, da se je nauče, in ker se je tem gotoveje nauče, čim prej se je začno učiti, naj se je uče že v ljudski šoli.» — Tako sklepanje bi bilo pre nagljeno in nepravilno. Eden glavnih pogojev, katerim mora ustrezati vsak praktično urejeni pouk, je njega smotrenost. Brezsmotren pouk je potrata časa in duševnih sil. Smotrenost pa zavisi od tega, da ima pouk dosegljiv cilj in od vrednosti doseženega za splošno vzgojo in za formalno in materialno izobrazbo učencev. Ako je cilj nedosežen, ali pa če je postavljen tako nizko, da doseženje istega ne nudi učencu nikake koristi, ali vsaj le minimalno, potem je pouk brezsmotren in treba ga je opustiti.

Vrhovni cilj naših ljudskih šol je: 1. npravno-pobožna vzgoja, 2. razvoj duševnih moči, 3. znanosti in zvedenosti (ročnosti), potrebne za nadaljno

izobrazbo za življenje in 4. dati podstavo za vrle ljudi in državljane. Razun tega pa določajo naši učni načrti kot posebni cilj za pouk v nemščini (kot drugem deželnem jeziku) to-le: «Učenci naj čitajo gladko, gotovo in prav naglašeno, kar je natisnjenega in pisanega. Poznajo naj oblikoslovje in stavkoslovje. Gotovo in slovniško-pravilno naj ustno in pismeno izražajo svoje misli.» Primerjaje ta posebni cilj z glavno nalogo ljudske šole, ne da se tajiti, da bi ne imel nemški pouk vrednosti za učence, posebno za one, ki hočejo vstopiti pozneje v srednje šole. Celó za one, kojih izstop iz ljudske šole je ob enem konec njihove šolske izobrazbe, bi imelo toliko znanje nemščine nekaj vrednosti, dasi z daleka ne one, koja se tako pogosto povdarja. To dokazati hočem pozneje. Vobče bi se torej vrednost nemškega pouka ne dala zanikati popolnoma, ako bi stvar preudarjali samo s teoretiškega stališča. Toda oglejmo si jo tudi s praktične strani. Je-li res mogoče doseči naznačeni cilj? Ga-li res dosežemo kedaj? Se-li res nauče naši učenci (govorimo o tistih slovenskih otrocih, ki doma ne slišijo nemške govorice — in teh je ogromna večina) v šoli toliko, da znajo dovršivši ljudsko šolo, «gotovo in slovniško-pravilno ustno in pismeno po nemško izražati svoje misli?» Ne, in stokrat ne! In sicer edino iz tega vzroka ne, ker je to absolutno nemogoče. Res govore nekateri otroci že v četrtem razredu precej gladko nemščino — a koliko pa je teh. In kar je glavno, to so otroci, ki slišijo tudi doma vsak dan nemško govorico, ker se stori doma več za ta predmet, nego se more storiti v šoli. Ti učenci bi se bili brez šole naučili doma več, nego se morejo drugi, pa tudi najmarljivejši naučiti v šoli brez vsake druge podpore. Naj mi pokaže kdo takega učenca! Ni ga še bilo in ga ne bo.

Ozrimo pa se samo po učencih naših realk. Koliko bolj imajo v oblasti svoj materin jezik, ko se začno učiti n. pr. francoščine, nego naši šolarčki iz drugega razreda. Uče se potem primeroma mnogo laglje francoščine, nego je nemščina, po 4 in 5 let. In ko so dovršili realko, zna le malokateri izmed njih toliko francosko, da bi mogel «gotovo in slovniško-pravilno ustno in pismeno izražati svoje misli». In od naših malih dečkov pa se pričakuje in zahteva to!! Je-li to logično?

Kje pa je potem ona smotrenost nemškega pouka, ki bi edino mogla opravičevati ga in opravičevati celo njega obveznost?

Morebiti pa je opravičen vsaj z ozirom na one učence, ki prestopijo iz ljudske šole v srednjo.

Vsak učitelj, ki je že pripravljal svoje učence za vstop v srednje šole, ve, koliko truda in potu je povzročala nemščina njemu in učencem! Posebno sedaj, ko smo se večinoma poprijeli analitiške metode, ki je seveda z ozirom na glavni namen jezikovnega pouka, pripraviti učenca, da govori novi jezik, mnogo boljša od sintentiško slovniške, posebno

sedaj, rečem, so težkoče silno narasle. Kajti, kar se učenci nauče nemščine po sedanji metodi, je premalo za vsprejem v srednjo šolo in učenci in učitelj se pehajo v potu svojega obraza, da popravijo in popolnijo, kar se je zamudilo vsled nove metode. Mnogo truda, težkega truda je to — in uspeh? Srednješolski profesorji pravijo tako-le: «Vaši učenci znajo nekaj nemških stavkov, znajo večje ali manjše število nemških besed — a ne znajo govoriti in slovnice skoraj nič in mi moramo pričeti z njimi popolnoma ‚ab ovo‘. Nam bi bilo ljubše, ako bi se učenci v ljudski šoli sploh ne učili nemščine pač pa boljše ostalih predmetov, posebnost slovensčine; zato pa naj bi se dale srednjim šolam pripravljavnice!» To je mnenje srednje-šolskih profesorjev, ki me je resnično poparilo, ko sem ga čul prvokrat. Ves težki dveletni učiteljev trud, vsa muka ubogih otrok, toliko dragocenega časa in duševne moči — vse to zastonj žrtvovano! Vsekako je v tem oziru med slovensko ljudsko in našo srednjo šolo nekaj, kar nas loči a se za sedaj ne da premestiti. Pogrešamo pravega, naravnega prehoda iz ene v drugo. Ljudska šola ne more dati več, za srednjo pa se misli, da se ne sme zahtevati manj. Dokler se ne izpremene razmere v tem oziru korenito, je torej naš trud z nemščino brezuspešen in zaraditega tudi nepotreben.

Kako pa je z uspehi in vrednostjo za praktično življenje. Dokazano je, da se učenci v ljudski šoli ne morejo naučiti toliko nemščine (ali kakega drugega tujega jezika), da bi jim to res kaj koristilo. Pa recimo za enkrat, da bi se res mogel doseči cilj nemškega pouka, v čem tiči za navadnega človeka z ljudskošolsko izobrazbo ona velika korist, ki naj bi jo imel od tega? Razlogov se navaja mnogo in lepi so! Prvi je nemška kultura in njena velikanska vrednost takorekoč za vse nenemške narode, osobito avstrijske, ki je že sama povoda dovolj, da se učimo nemščine že v ljudski šoli. Druga neprecenljiva vrednost tiči menda v neobhodni potrebi znanja nemščine za vse manjše avstrijske narode, osobito za nas Slovence. Mi smo reveni narodič, ki nima doma dovolj kruha, si ga mora iskati pri svojih sosedih — Nemcih; pri nas menda ni mogoče rokodelcu in obrtniku sploh dobro izhajati brez nemščine. Kaj-li še-le velja nemščina za naše vojake in celo vojsko! itd., itd.

Kako pa je v resnici s temi argumenti?

Vrednost in pomen nemške kulture, v čemur še ni pognala grdih in kvarljivih izrastkov, priznava rad vsak izobraženec; tako tudi mi. Saj smo se vsi izobrazili kolikor toliko pod njenim vplivom. Koliko je vsak posamezni izmed nas hvaležen za to, to je njegova stvar — v celoti, kot narod ji ne moremo biti hvaležni. Res smo prejeli od Nemcev mnogo kulture — a bila je draga, neizmerno draga. Zanjso so nam trgali nesumljeno kos za kosom iz našega narodnega telesa; vzeli so nam zemljo

in svobodo. Na proslavo nemške kulture so nas oropali gotovo štirih petin naše zemlje, več kot decimirali naše rodove. To poskušajo še dandanes pred našimi očmi in le čudo, da se še nismo vsi potopili v nemški kulturi. Kar nam je še ostalo in kar še imamo, morali smo jim v dolgem boju iztrgati iz krivičnih rok. S svojo kulturo nas niso redili in gojili — temveč morili — in kolikor imamo danes kulture, priboriti smo si jo morali, priboriti ž njimi in proti njim. Tako je pri nas z nemško kulturo. Pa naj bi tudi bilo drugače — kdo se more neposredno okoristiti n. pr. s francosko ali angleško kulturo? Pač le tisti, ki ume popolnoma dotični jezik. Isto velja glede nemške. Le oni more razumevati nemške mislilce, se naslajati ob umotvorih nemških pesnikov itd., ki dobro ume nemški jezik. Nepobitno pa je dejstvo, da ni mogoče, da bi se najnadarjenejši učenec naučil v ljudski šoli toliko nemščine, da bi mogel le z malim duševnim pridom čitati nemške klasike. Svojih učencev ne privedemo torej niti za korak bližje nemški kulturi, ako jih še tako uspešno učimo nemščine. Preidimo k materijelni koristi! Kaj imajo od nemščine naši učenci, kadar dovršivši ljudsko šolo, postanejo za nekaj let obrtniki? Zopet rečem: «Da, koristila bi jim nekoliko, ako bi se je bili naučili toliko, kolikor zahteva učni cilj; »gotovo in slovniško-pravilno naj ustno in pismeno izražajo svoje misli.» A žal, tega ravno **ni**. Saj večkrat čujemo na lastna ušesa kakega sicer vsega spoštovanja vrednega rokodelca ali malega trgovca, kateri se še zaveda, da se je kedaj učil nemščine v šoli, kako neusmiljeno jo lomi, kadar se mu nudi prilika, hoteč menda dokazati, da je «gebildet». Pametni domačini in tujci ga le obžalujejo. Vidimo pa tudi, da pri nas nemški obrtniki, ne znajoč ali ne hoteč znati slovensko, izhajajo prav dobro in si množe premoženje na škodo domačinov; zakaj bi to ne bilo mogoče Slovincu brez nemščine na domači zemlji, med rojaki? Pač — neko prednost imajo mnogokrat taki priseljeni nemški obrtniki pred našimi, in to je njihova boljša teoretična in praktična strokovna izobrazba, ki so si jo pridobili doma. Ta jih povzdiguje toliko nad naše domače, ali recimo slovenske obrtnike, da ti navadno ne morejo tekmovali ž njimi. Da — tega nam treba; strokovnih obrtnih šol nam dajte, ki so jih naši obrtniki potrebni kakor slepec pogleda, potem se bode stvar kmalu zasukala na bolje. Strokovnih obrtnih šol potrebujejo naši obrtniki ne pa nemščine. Ako bi mi to dosegli, da bi bili dovolj preskrbljeni ž njimi seveda s slovenskimi, bi niti enemu naših obrtnikov ne bilo potreba, iskati si kruha v tujini; imeli bi ga doma dovolj in dobrega, katerega jim sedaj odjedajo priseljenci. Kako pa je vendar z onimi, ki so vsled obstoječih razmer primorani, iskati si kruha zunaj? Za silo in potrebo se kmalu nauče v tujini nekoliko najpotrebnejših nemških stavkov, več pa ne potrebujejo. Nikdar še ni vprašal mojster pomočnika, če zna dobro in pravilno govoriti, temveč kako zna delati.

Italjanski zidarji dobe tudi pri najzagrizenejših vsenemcih dovolj in dobrega zaslužka, da-si večinoma niti besedice nemško ne znajo; to pa zaraditega ker so pridni in zraven spretni delavci. Italjanska vlada ne skrbi za to, da bi se že doma učili nemščine, pač pa jim daje na razpolago dovolj strokovnih zidarskih šol. Pa tudi naši delavci dobe po vsem svetu dovolj zaslužka, seveda le težkega, a ne zato ker nemško znajo ali ne znajo, temveč zato ker so marljivi in pošteni — a niso strokovno-obrtno izobraženi, torej ne za boljše službe.

Isto, kar velja za obrtnike, velja tudi za kmetovalce. Večinoma se godi kranjskim kmetom slabo, pa naj so že Slovenci ali kočevski Nemci. Da-si so naši kmetje silno konzervativni v vsakem oziru, da-si so tako-rekoč zrastle z rodno jim grudo, vendar jih je že mnogo desettisočev odjadralo preko morja v Ameriko, iskat si kruha in zaslužka. Dobe ga in večinoma pošiljajo domov lepe prihranke. S tem se seveda še niso odtujili svoji domovini in tam v daljnih američanskih tovarnah, premogovnikih in kavinih plantažah s svojo žilavostjo množe naše narodno premoženje, pošiljajoč domov krvavo zaslužene trde dolarje! Da se je moral naš kmet za mladih let v šoli učiti nemščine, to ga niti najmanje ne usposobi, izboljšati si svoj gospodarski položaj. Usposobila bi ga edino temeljita splošna in pa strokovna izobrazba, katere mu moreta podati le boljša ljudska in pa kmetijska šola. Tega je krvavo potreba našim kmetom, ne pa nemščine. Usposobimo ga, da si bode znal z umnim kmetovanjem podvojiti in potrojiti dohodke iz svoje kmetije in rešen bode. Naša (kranjska) dežela bode potem lahko dala kruha vsem svojim sinovom, da jim ga ne bo treba iskati v daljni tujini.

Vsi tisti naši kmečki Amerikanci, ki se doma niso učili nemščine, izhajajo v Ameriki prav tako dobro ali slabo, kakor oni, ki so se je učili; ne zna je itak noben. Prav tako izhajajo brez nemškega šolskega pouka oni kranjski krošnjarji, rešetarji in drugi, ki si z razno kupčijo iščejo zaslužka po nemških avstrijskih kronovinah in na Ogerskem. Na daljnem Dunaju prodajajo svoje «haaše maroni» in pečen krompir, igrajo svoj «grat oder ungrat», po gornjem Koroškem in Štajerskem in še dalje prodajajo svojo suho robo in prineso domov marsikatero kronico, a izvzemši one iz šolske občine ribniške, v šoli niso nikdar čuli nemške besede, ker niso obiskovali štirirazrednih ljudskih šol.

Vsa ničevost trditve, da se morajo naši otroci učiti nemščine že v ljudski šoli, ker bodo mnogi izmed njih kedaj iskali kruha v tujini, se pokaže, ako se ozremo na Notranjsko. Tudi tu se morajo učenci v štiri- in več-razrednih ljudskih šolah učiti nemščine. In vendar teži vsa Notranjska menda od Logatca dalje po svojih gospodarskih razmerah v Primorje, bodisi v Trst, bodisi na Reko. Tu bi jim ne koristila najčistejša nemščina skoraj nič; tu si morajo pomagati z italijanščino, kolikor se ne da iz-

hajati s slovenščino. Ako se torej res tako skrbi za nas, zakaj se potem ne uvede v notranjske šole italijanščine namesto nemščine? No, Notranjci baš ne žalujejo zaradi tega. Občevaje z Italijani se kmalu priuče toliko njihovega jezika, kolikor ga potrebujejo. Pošteni notranjski mladeniči in dekleta dobe v Trstu in na Reki lahko dobre službe, primerne svojim fizičnim močem in izobraženosti.

Pridem še do enega važnega razloga, s katerim se hoče opravičevati učenje nemščine v naših ljudskih šolah — in to je ozir na vojaščino. Tu se gre za dvojno. Nemščina, pravijo, usposobi vojaka za avanziranje in povzdigne taktično vrednost nemško govorečih armadnih jednot. Ne oporekam temu popolnoma, v kolikor se gre za popolno znanje nemščine. Velja pa tudi to-le: Glede avanziranja pri vojaki s samo ljudskošolsko izobrazbo moremo pač govoriti le o šaržah do nadesetnika, ognjičarja itd. Mnogo je podčastnikov v slovenskih polkih, ki se v ljudski šoli niso učili nemščine, temveč naučili se je še le pri vojaki. Zakaj se ne uče iz tega ozira nemščine otroci v Dalmaciji, na Primorskem, v Galiciji, češki na Češkem, oni na Ogerskem in Hrvatskem? In še sedaj, ko dobivajo takozvani polkovni jeziki vedno večjo veljavo, in še sedaj naj bi se slovenski otroci iz tega razloga učili nemščine! Pa še to. So li res oni oddelki naše armade, ki govorijo nemško, boljši od drugih, posebno naših slovenskih polkov? Menda je ravno obratno. Pri Kraljevem Gradcu nesrečnega spomina so bili čisto nemški naši polki tepeni, dasi so znali nemško, a naši slovenski so istočasno pri Kustoci nemilo nabili Italijane, četudi niso znali nemško! Znan je izrek, da nas je na severu premagal pruski «Schulmeister» a ne z nemščino temveč z večjo splošno izobraženostjo pruskih vojakov. Ni li torej tudi prav z ozirom na bojno vrednost naših slovenskih polkov bolje, da se skrbi za boljšo splošno izobrazbo naših slovenskih dečkov, poznejših vojakov, kakor pa da jih v šoli mučimo z nemščino?

Iz doslej navedenega sledi pač dovolj jasno, da nemščina nima one vrednosti za naše ljudstvo, kakor se trdi navadno; da mu ni toliko potrebna, da bi bilo opravičeno, siliti do učenja iste naše učence, ki dobivajo vso svojo šolsko izobrazbo v ljudski šoli. In prav zato, ker nima dovolj vrednosti in ker ni tako splošno in močno potrebna, manjka nemškemu pouku one smotrenosti, ki bi ga edina upravičila, da zavzema v naših učnih načrtih tako važno in obširno mesto kot obvezen predmet.

Ako se človek peča z brezsmotrenimi opravili, pravimo, da se igra, da trati svoj čas; in tako tratimo tudi mi zlati, nenadomestni čas mladosti svojih učencev, ko jih v šoli mučimo z nemščino. Recimo pa, da bi iz ljubezni in iz obzirnosti do svojih nemških sodeželanov, katerim je seveda mučno videti, da izgublja njih jezik v deželi vedno več svoje nekdanje veljave, da bi torej zaradi ljubega miru hoteli privoliti, da naj ostane v tem oziru vse pri starem, kakor je bilo doslej, zabranjuje nam to popu-

stljivost prevelika škoda, ki jo trpe naši učenci v materialnem in formalnem oziru zaradi obveznega nemškega pouka. Zanj je treba časa, mnogo časa, mnogo duševnega navora pri učencih in učitelju — in vse to na kvar drugim učnim predmetom. Prevdarimo stvar tudi s te strani.

Primerjaje učne načrte za štirirazrednico z nemščino kot obveznim predmetom in brez nemščine, vidimo, da je število tedenskih učnih ur v prvem in drugem razredu na obeh enako; tudi so ure enako razdeljene na posamezne predmete. Le v drugem razredu čisto slovenske šole ima slovenščina 10 ur, verouk 2 uri; na slovensko-nemški šoli pa slovenščina 11 ur in verouk samo 1. V tretjem razredu slov.-nem. šole ima slovenščina 4, nemščina pa 8, torej ravno dvakrat toliko tedenskih ur. Vseh tedenskih ur na čisto slovenski šoli je v 3. r. (brez ž. r. del) 25, na slov.-nemški pa 27; torej so tu otroci bolj obremenjeni za 2 tedenski uri. Na čisto slovenski ima slovenščina 8 ur, na slov.-nemški pa le 4. Vrhu tega je še razlika dveh ur na prvi razdeljena med prirodopis in telovadbo, vsakemu po 1 ura.

V četrtem razredu je število ur na obojih šolah enako, namreč po 26 na teden (brez ž. r. del). Na slovenski šoli ima slovenščina 3 ure, nemščina pa 7, torej več kot dvakrat toliko. Teh 7 nemških ur se porabi na čisto slovenski šoli tako, da dobi slovenščina 5, risanje in telovadba pa po 1 uro več. Slovenščina ima torej potem 8 tedenskih ur, skoraj 3krat toliko kakor na slov.-nemški šoli.

Slovenski učenec, ki je dovršil slov.-nemško štirirazrednico v štirih letih, učil se je torej materinega jezika v vseh štirih razredih skupaj 30, oni pa, ki je dovršil čisto slovensko, 38 tedenskih ur. Poleg tega se je učil ta še verouka, prirodopisja in risanja po eno in telovadbe dve tedenski uri več. Je-li potem še potrebno vprašati, kateri učenec bode sposobnejši za vstop v srednjo šolo. Ako pa je izdelal učenec čisto slovensko šolo v 6 letih, mudeč se v 3. in 4. razredu po dve leti, učil se je materinega jezika 54, oni v slov.-nemški šoli pa le 36 tedenskih ur; vrhu tega pa še prirodopisja in risanja po 2 tedenski uri manj. Ako je to vsa njuna šolska izobrazba, kateri je boljše pripravljen za življenje. Velikanska razlika je to, ki govori za čisto slovensko šolo tako prepričevalno, da bi le slepec še mogel dvomiti, ali je za nas boljša čisto slovenska šola ali pa slov.-nemška. Pa žal — ona lepa čisto slovenska šola je le na papirju —; le učni načrt za njo so nam dali, šole pa ne, da se moremo vsaj v domišljiji veseliti je. Ne — niti na papirju nam je niso dali; na njo še mislili niso. V mislih jim je bila le čisto nemška šola; a to so zakrili pod splošnim oznamenilom «Vierklassige Volksschulen, an denen die zweite Landessprache nicht obligat gelehrt wird.» Ta «zweite Landessprache» jim je bila slovenščina.

Naj na kratko omenim še naše trirazrednice. Primerjaje učni načrt trirazrednice z onim za slov.-nemško štirirazrednico vidimo takoj, da mora z ozirom na število tedenskih ur za vsak predmet vsaka trirazrednica koristiti učencem več nego štirirazrednica. Kakor hitro se trirazrednica razširi v štirirazrednico, vzame se najpotrebnejšemu pouku več kot polovico časa za nemščino. Zato se mi zdi v obstoječih razmerah nepraktično, razširjati jih v štirirazrednice, namesto dajati jim vsporednice.

Vsekako pa moramo stvar preudariti še z neke druge strani. Glavni namen ljudske šole je vendarle, pripravljati učence za praktično življenje. Seveda niso vsi predmeti enako važni. Jedro izobrazbe so: materinščina, računstvo in realije. (Pisanja se otroci nauče že v prvem ali vsaj v drugem šolskem letu, zato ga ne štejem med one glavne predmete, kojih se morajo učiti vsa leta in jim še nedostaja časa.) V jezikovnem pouku, računstvu in realijah se podajajo učencu v 1. in 2. razredu takorekoč elementi, podstava pravemu pouku, ki se prične pravzaprav še-le v tretjem razredu štiri- in več-razrednice. Primerjajmo naše slovensko-nemške šole s čisto nemškimi, ker nimamo čisto slovenskih. Na čisto nemških šolah se je učil učenec po šestletnem šolanju v vsakdanji šoli onih glavnih predmetov v 3. in 4. razredu **66** a po osemletnem **99** tedenskih ur. Na naših slov.-nemških pa se jih je učil po šestletnem šolanju le **46** in po osemletnem le **69** tedenskih ur, ker je moral v prvem slučaju žrtvovati nemščini vsega skupaj **30**, a v drugem celo **45** tedenskih ur. Naši slovenski učenci morajo torej žrtvovati nemškemu pouku več kot tretjino svojega dragega časa, a z ozirom na težkoče nemščine gotovo polovico svojih duševnih moči! In sedaj smelo vprašam: Bi-li ne bila predrago plačana nemščina, pa da se je učenec tudi res nauči toliko, kolikor predpisuje učni načrt? Ni li res nemški pouk potrata duševnega in materijalnega kapitala našega ljudstva? In tako se šola na Kranjskem skoraj tretjina vseh slovenskih otrok. V dokaz temu še nekoliko števil! Poglejmo sledeči

Pregled

učencev in učenk javnih in zasebnih štiri- in več-razrednih ljudskih šol na Kranjskem, kjer se poučuje nemški jezik kot obvezni predmet.¹

¹ Sledeči podatki so vzeti iz knjige «Schematismus der allgemeinen Volksschulen und Bürgerschulen in den im Reichsrath vertretenen Königreichen und Ländern. Auf Grund der statistischen Aufnahme vom 15. Mai 1900, bearbeitet und herausgegeben von der k. k. statistischen Central-Commission. Wien, 1902. Alfred Hölder.

Štev.	Šola	Število učencev govorečih		
		slovensko	nemško in slov.	nemško
1.—10.	Ljubljana (skupno za vse dotične šole)	2421	894	89
11.	Črnomelj	304	2	—
12.	Metlika	375	3	—
13.	Kamnik	159	8	—
14.	Mengeš	292	1	—
15.	Dobropolje	509	—	—
16.	Loški potok	363	—	—
17.	Ribnica	294	1	—
18.—19.	Kranj	279	9	2
20.—21.	Škofja Loka	676	11	—
22.—23.	Tržič	341	96	4
24.	Krško	165	15	—
25.	Kostanjevica	272	—	4
26.	Mokronog	199	—	—
27.	Radeče	265	—	—
28.	Št. Jernej	619	—	—
29.	Toplice pri Zagorju	—	391	—
30.	Šmartno pri Litiji	268	—	—
31.	Zagorje ob Savi	253	—	—
32.	Št. Vid pri Zatičini	311	—	—
33.	D. M. v Polju	360	—	—
34.	Šiška	152	15	3
35.	Št. Vid nad Ljubljano	325	—	—
36.	Vič	238	—	—
37.	Vrhnika	477	10	—
38.	Logatec, dol.	239	—	—
39.	Logatec, gor.	153	2	—
40.	Cerknica	331	1	—
41.—42.	Idrija	753	17	1
43.	Stari trg	482	—	—
44.	Novo mesto	172	15	—
45.	Šmihelj	280	60	—
46.	Trebnje	376	3	—
47.	Žužemberk	242	3	—
48.	Postojna	332	10	—
49.—50.	Trnovo	355	35	—
51.	Senožeče	194	—	—
52.	Vipava	266	4	—
53.	Radovljica	181	—	—
54.	Grad (Bled)	187	1	—
55.	Jesenice	375	33	5
	Skupaj	14825	1640	108

Vseh učencev na kranjskih javnih in zasebnih ljudskih šolah, torej nemških in slovenskih, je bilo:

govorečih samo slovensko	53987
» slovensko in nemško	2730
» samo nemško	3070
	skupaj 59787 ¹

Štiri- in večrazredne ljudske šole, na kojih je nemščina obvezen predmet je obiskovalo 16573, to je 29'39⁰/₀ vseh kranjskih ljudskošolskih učencev. Slovenskih otrok, to je takih, ki govore samo slovensko ali pa tudi še nemško (slovensko govorečih nemških otrok je le malo in ti so pač prišteti čistim Nemcem) je bilo 56717 in od teh jih je obiskovalo slov.-nemške šole 16.465, to je okroglo 29⁰/₀. V gorenjem «Pregledu» navedene šole so razun ljubljanskih večinoma kmečke; namreč obiskujejo jih večinoma otroci kmečkih starišev. Skoraj vsi ti postanejo zopet kmetovalci ali mali obrtniki; taki, ki prestopijo pozneje v srednje šole, so prave izjeme. Prej sem dokazal, da nemščina nikakor nima posebne vrednosti za naše kmete in obrtnike in še celo ne ono malo, kolikor se je morejo naučiti v ljudski šoli. Tudi za srednje šole je le malega pomena. Pa vendar vzemimo, da je mogoče učenca v ljudski šoli prav dobro pripraviti v nemščini za srednjo šolo. Na vseh kranjskih srednjih šolah je bilo v šolskem letu 1904/5 v prvem razredu 550 učencev, med temi 413 Slovencev, 130 Nemcev in 7 drugih narodnosti.² Da se je pripravilo toliko slovenskih prvošolcev, moralo se je učiti nemščine v 3. in 4. razredu ljudskih šol — recimo — skoraj polovico od onih 16465, torej nekako 8000 slovenskih učencev. Zaradi 413 prvošolcev se je učilo nemščine 16465 ljudskošolskih učencev, to je dobro 19 učencev za 1 prvošolca. Ali, da pride en sam Slovenec v srednjo šolo, mora se jih 19 učiti nemščine v ljudski šoli.

Razmerno največ dijakov pripravijo ljudske šole na sedežu srednjih šol. Izmed 550 prvošolcev je bilo «domačinov» 260 in le 290 iz «zunanjih» krajev, a to le po stanovališču starišev. Mnogo od teh 290 «zunanjih» se je šolalo v 3. ali vsaj v 4. razredu ljudskih šol na sedežu gimnazije ali realke, največ zaradi nemščine. Koliko od vseh 290 zunanjih prvošolcev se je izšolalo v resnici na «zunanjih» ljudskih šolah, ne vem; vem pa za gotovo, da je na Kranjskem dokaj štiri- in več-razrednic s skupaj več

¹ V minolem šolskem letu jih je bilo več — blizu 70 tisoč. Ker pa nisem mogel dobiti podatkov glede posameznih šol, zadovoljiti sem se moral s temi in za svoje dokazovanje neugodnejšimi.

² To število sem dobil iz letošnjih srednješolskih letnih poročil. Onih za leto 1899/90 nisem imel na razpolago. Gotovo izkazujejo le-ta manjše število učencev, vendar sem se moral zadovoljiti z gorenjimi, za moje dokazovanje neugodnejšimi števili. Za kočevsko gimnazijo vzel sem približno število 31 učencev.

tisoč učenci, ki komaj vsako drugo ali tretje leto pošljejo po enega ali dva učenca v srednje šole. Zopet vprašam, čemu so se morali toliki tisoči učiti nemščine in gubiti z njo dragi čas? Mora li res iti pri nas vse po enem kopitu? Tako bolehamo še vedno za onim nesrečnim nemškim centralizmom, ki si že nad sto let prizadeva spraviti vse pod en sam, nemški klobuk, in je prizadel naši domovini že toliko hudega! Je-li res ona nemška kultura toliko vredna, da moramo mi, Slovenci, zaradi nje prinašati toliko duševnega in materialnega davka?

One naše ljudske šole, ki bi morale biti in bi lahko bile najboljše, naše štiri- in več-razrednice, so urejene tako slabo. To je tisti črv, ki nam izpodjeda splošno ljudsko izobrazbo; to je vzrok, da nam, ne upoštevaje pomanjkanja strokovnih šol, obrtnik in kmet ne moreta uspevati. To jemlje našim rojakom mnogo dobrega kruha na domačih tleh, prepuščajoč ga priseljenemu tujcu, ki nam potem v zahvalo očita neizobraženost in nevednost. To goni naše ljudi v svet tlačanit Nemcem in Američanom. Zadnji čas je že, da se stvar izpremeni korenito. V naših ljudskih šolah ne sme več gospodovati nemščina, izginiti mora iz njih — vsaj kot obvezen predmet. Tiste dragocene ure, ki so ji sedaj odmerjene, naj se porabijo v prid drugim, potrebnejšim in več vrednim predmetom.

Ker pa nikakor nisem načelni nasprotnik nemščine, kakor bode morebiti kdo sumil kljubu mojim jasnim argumentom, in ker spoštujem vsako prepričanje ter privoščim vsakemu, da se mu izpolnijo pravične želje, svetujem, naj se uvede nemščina kot neobvezen predmet na istih šolah, kjer je bila dosedaj obvezna in za tiste učence, kojih stariši to zahtevajo. Tako bode ustrezno vsem na edino pravični način samodoločbe.

IZ MAPE BERLINSKEGA ŠOLARČKA.

PIŠE DR. JOS. TOMINŠEK.

I.

o sem pred enim letom bival v Berolinu, sem se za otroke brigal dokaj malo; bilo je odraslih ljudi preveč. Ali otroci so že taki: zakadijo se ti pod noge ali zakričijo in moraš se nanje ozreti; pa tudi nasprotno: če otrok ne kriči prav nič in se vede umerjeno kakor izprašan kavalir ali načipkana dama, tudi tedaj obrneš svoje oko pozornost na tako prezgodaj ocvrto človeče.

V restavracijo je prišumela dama z dečkom. Po njegovih zobeh sem ga cenil na 7 let, a vesti se je znal, kakor bi bil stric svoje mame, vsedel se je kakor kdo, ki ve, čemu mu je Bog ude vstvaril, vzel je jedilni list in ga preštudiral. «Kellner' Krautsuppe. Dann Hamburger Rostbraten und ein Glas Bier!» pravi malomarno, pomoli jedilnik mami, sname s stene «Meggendorfer», ter prične pazno, ne vem ali čitati ali le podobe gledati.

Drugikrat sem se peljal čez «Tiergarten»; na njega robu drdramo mimo velikega okroglega prostora; tam so pustili prirodni drobni pesek — to je berlinska prst — netlakovan in neposajen s travo. Hejsa! kako življenje je bilo tam! Otroško igrišče! Tisti suhi, mehki pesek je pa tudi res tak, kakor bi ga otroci drugod pričakovali komaj v nebeških igriščih. Glej fantka, kako je zavalil svojega nasprotnika tja po tleh, da se je naredila jama pod njim, a ta, ne bodi len! zgrabi pest peska in ga vsuje zmagovalcu pri vratu pod srajco itd. Kdor pozna otroke, ta ve, kaj na tem mestu tisti «itd.» pomeni...

Spominjam se še na mnoge druge otroške prizore, pa prednost gre mojemu berlinskemu prijateljčku, ki sem ga zibal na kolenih in se pogovarjal z njim o njegovi šoli, o 1. razredu: bil je dečko precejšen razposajenček, a postal je takoj pozoren in oči so se mu zaiskrile, kadar sem, govoreč o šoli, pregledoval njegove zvezke. Govorila pa sva tem laglje, ker sem si bil ogledal tudi njegovo šolo, poslopje, vobče prav tako urejena kakor so naše moderne šolske stavbe. — Šolska poslopja so navadno tako urejena, da je odmerjena 1. polovica deklicam, druga dečkom, seveda sta oba dela ločena in imata vsak svoj poseben vhod itd.

Zanimalo me je osobito, kako se vrši začetniški pouk, ki je povsod in vedno najtežji; ker si po enourni hospitaciji pač kolikor toliko predstavljam metodo v enem slučaju, a ne celotnega razvoja in načrta, sem pregledal za dobo prvo polovico leta vse zvezke mojega šolarčka in ti

so mi dali dokaj dobro sliko celotnega pouka. S samimi zvezki je to prav lahko, ker se ves začetni šolski pouk vrši vedno z zabeleževanjem in risanjem, brez knjig.

Dobil sem vtis, da imam tu v nazornem nauku združene vse predmete: pisanje, čitanje, risanje, računanje, nazorni nauk v ožjem pomenu (pri protestantih seveda tudi verouk) itd.

Snov nekako polovice prvega leta sem si na kratko zabeležil; preden jo zaporedno obnovim, pribijem najprej tale načela, ki sem jih sestavil, pregledujoč svoje beležke:

1. Rabijo se precej veliki nečrtani zvezki.
2. Piše se s svičnikom, ne s tinto; to se pač razume samoobsebi, ker bi se drugače vzporedno risanje in pisanje onemogočilo. S tem je tudi zabranjeno tisto skoraj neizogibno mazanje s tinto.
3. Začenja se s predmetom samim, ne z njegovimi deli; torej n. pr. takoj s črkami, ne s črtami; in kar iz tega sledi:
4. začne se pri pisavi z velikimi (latinskimi) pismenkami.
5. Seštevajo se prej predmeti kakor številke.
6. Učenec ne slika samo, ampak si oskrbi tudi posebne papirčke, klej itd., s katerimi oblikuje razne predmete. Oblika črk n. pr. pa se posnema tudi s prsti (kakor pri gluhonemih), n. pr. L, O, K.

II.

Tekom navedenega časa se je predelala v šoli ta-le tvarina, ki jo posnamem po šolskih zvezkih v sledečem sporedu:

Najprej so risali otroci križe (+ +) precejšnje velikosti, potem krogle ○ in kot prvo črko L. S tem se je porabilo dokaj časa in prostora; s sestavljenjem raznih črt se je dovršil M, E in na tretji strani se je čitalo s spoštljivo ogromnimi črkami: PAPA. Koj zraven pa se je dvigal v zrak papirnat zmaj, ki se je po kakih dvanajstih poskusih res izgubil, da ga ni bilo več videti, a na njegovo mesto je stopil velikomestnim otrokom seveda dobro znan zrakoplov. Pod njih je stala dolga vrsta vedno lepših E in A — črki sta se ponovili! Vsekako so jih otroci že dobro znali; v dar so dobili zato pest črešenj; tik druga pri drugi so bile nasute tja v kot četrte strani. Še bolje je seveda grozdje; s pomočjo okroglih zelenih papirčkov, ki so na eni strani lepljivi, je res nastalo nekaj, kar je od daleč precej podobno grozdu.

Pod njim je bila obešena na treh motvozih svetilka, ki sem jo spoznal le, ker je bilo pod njo večkrat zapisano: AMPEL. Zdaj je prišel nekaterikrat še PAPA na vrsto, a naposled se mu je pridružila MAMA ter po malem presledku ALMA. Ko sem dečka vprašal, kaj pomeni «Alma», mi je točno odgovoril: «Mädels heißer so».

Poleg ALMA je stalo zapisano HALME in vijugasta črta s čopičem na koncu je vsekako bila — klas! Proti klasu se je kadil dim lokomotive, koje obris z vozovi vred je vzel precej prostora. Potem sem čital MAP-PE, HO-BEL. OT-TO je pokazal, da so začeli fantiči pisati svoje ime.

Šele zdaj slede prvi računski poskusi in sicer šestevanje z okroglimi barvastimi papirčki, ki so se drug poleg drugega prilepljali na sledeči način:

$$0 + 0 = 00$$

in to se je polagoma nadaljevalo do

$$0 + 00000000 = 0000000000$$

vmes z malimi pisnimi vajami: BOTE; R, TOR, RA-BE, RE-HE; F, TA-FEL, AF-FE.

Zdaj pride odštevanje:

$$00 - 0 = 0$$

$$000 - 00 = 0$$

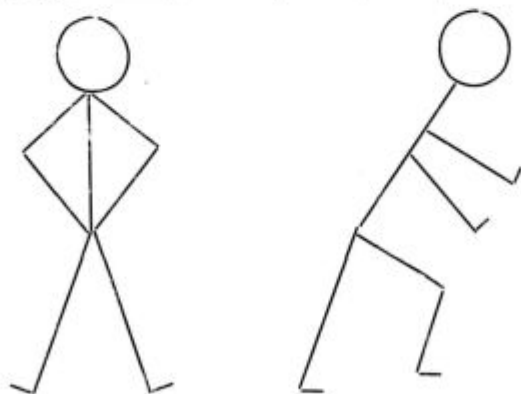
$$0000 - 00 = 00 \text{ itd.}$$

Nato se je urila črka K, ki so jo pokazali najprej s prsti; za tem U in besede KET-TE, U-HU itd., pri tem se je pazilo na pravilno izreko.

Vmes so se ponavljale že priučene črke in se je prištevalo in odštevalo na gorenji način. Nadalje D, N, NAME, KAN-NE, NOTE, TON-NE, HENNE, DAME, *W, WARE, WOLLE — DENKMAL (in ob strani je bil naslikan spomenik — v Berlinu jih je dovolj!) ZS, HOLZ, PELZ.

Ponavljanje: RABE, LAUBE, HALM, KRONE.

Poleg take pisanke, ki je obenem risanka, imajo otroci tudi le — risanke; tu so upodobljene najrazličnejše stvari kakor je tudi v naših šolah v navadi; n. pr. klobuk, kladivo, vrata, hiša; celo človek tako-le:

Ali ni torej ves pouk ponazorjen? Tako sem se vprašal, ko sem, imajoč še vse to v živem spominu, čital v Pfbilo in poročilu v zadnjem «Pedag. Letopisu» pričakovanje, da je nazorni pouk za vse predmete nauk bodočnosti.

III.

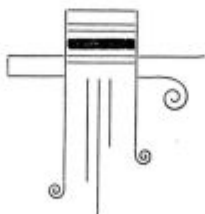
Pri tej priliki naj zabeležim še to-le navadico berlinskih šol, ki bi mutatis mutandis tudi pri nas naj postala navada.

V hiši, kjer sem stanoval, sem večkrat govoril z dekletom, ki je obiskovalo tretji razred. Misleč, da kot velikomesten otrok, ki k večjemu šestkrat na leto pride izven mesta v tiste neizmerne borove gozde v berlinski okolici, ne pozna prav nič rastlin, poljskih pridelkov itd., sem jo vprašal o tem in onem. Kaj sem izvedel? Dekletce je poznalo skoraj vse! Kako? Posebni mestni vrtnarji prevažajo od časa do časa v določenem sporedu vse važnejše rastline od šole do šole in jih tam puste primeren čas. — Tako se pokaže vse od: pšenice in turšice do grdega plevela in dišečih vijolic.

Zlasti ljubko in poučno pa je sledeče: vsako dekletce (za dečke tega ne vemo) dobi od šolske uprave nekolikrat na leto (bodisi seme, bodisi malo rastlinico v -- lastno vzgojo; ena dobi marjetico, druga — krompir, tretja rž itd.; potrebno prst in posodo preskrbi šolski vrtnar revnejšim brezplačno. Otrok potem osrbuje, zaliva, pleve rastlino tako dolgo, da dorase, oziroma docveti in dozori, jo pokaže šoli in jo nato obdrži kot last.

Še mene je veselilo, kako je omenjena moja mala znanka skrbela za svoja dva — fižola, ki ju je bila vsadila, in kako je božala, baš ko sem odhajal iz Beroline, tri velike — stroke, ki so bingljali na steblih.

Kaj, ko bi mi v svoji fižolasti domovini oskrbeli svojim otročičem kaj slične poučne zabave?

O PREOSNOVI POUKA V RISANJU.

(REFERAT ZA URADNO ZBOROVANJE.)

V. PULKO.

(Dalje.)

Geometrične oblike vzbujajo čut za pravilnost in razmerje in nas srečavajo povsod na naravnih predmetih in človeških izdelkih. Seveda bi bilo napačno, ko bi risali le geometrične oblike, ali rišejo se naj kot deli predmetov, na katerih si jih učenci ogledajo, in kot podlaga za ornamente, ki jih zaradi lepega razvrščenja prostora, ravnotežja in pa vsled občne porabe, ki jo najdejo med ljudmi, ne moremo prezreti. Najdejo se celo na najpriprostejši skledi, če je znotraj lošena.

Ali se naj rabijo predloge? Radikalci jih popolnoma zametujejo, zmernejši pa pravijo, da jih je treba pri risanju ornamentov, da otroci spoznajo razporedanje okrasujočega predmeta, obenem pa soglasje barv. Lastno komponiranje je za ljudsko šolo pretežko, a vendar ga ne bomo zabranjevali, ako se tuintam pokaže. Predloge pa naj tudi učencu pokažejo, kako je umetnik ta ali oni predmet upodobil. Pri tem se ni bati, da bi se v učencu zatirala individualnost, ki se pri reformiranem risanju toliko naglaša in Kuhlmann celo pravi, da bi potem bile risbe vse enake, kakor da bi prišle iz tiskarne. No, v lepopisju imamo veliko manj oblik, a naj kdo reče, da je nezadostno in prav dobro ista individualnost!

Skeptikom pa, ki imajo pred novo strujo v risanju prevelik strah, pa povem, da je prvi pogoj k dobremu risanju trajnost jasnih predstav in spretna roka, in k temu ni treba posebnih talentov, pač pa vaje.

Iz navedenega ste že gotovo spoznali, katera pot bo, ozirajoč se na sedanje šolske razmere, najprikladnejša; srednja pot, zlata pot.

B. Učna snov.

Občna naloga prostoročnega risanja. Pouk naj učence usposobi, da opazujejo naravo in predmete svoje okolice po obliki in barvi in da to, kar so opazovali, priprosto pa jasno narišejo.

Nižja stopnja. 1. in 2. š. l. Risanje na pamet. Snov se zajema iz nazornega pouka, čitanja itd. O čemur se v šoli govori in kar otroke zanima, pa naj rišejo, kakor znajo. Otroški svet je poln življenja; vsaka še tako priprosta risba se vsled otroške domišljije oživi. Zato pa bi bilo napačno, ako bi od otroka zahtevali kaj lepega, natančnega. Otroci pa naj pokažejo, koliko predstav imajo in kakšne so. Vendar naj ne bo to risanje igrača, ampak neopazno je treba otroke navajati, da svoje pred-

stave spopolnjujejo in jih pomnožujejo. To se zgodi, ako se jih navaja gledati na značilne glavne poteze predmeta, ki se jim kaže ali da otipati ali pa naroči, da si ga sami zunaj ogledajo. S primernimi vprašanji se napake popravijo. Na tej stopnji se torej ne riše ta stol, ta klobuk, ta ptič, ampak sploh stol, klobuk, ptič, in sicer z glavnimi potezami tako, da se stvar zopet spozna. (Ne pa kakor so «Ropov oča» hoteli narisati na panjevo končnico tiča fenisa, pa so «ratale hvače».)

Otroci pa tudi radi ilustrirajo. Skoraj vsak berilni sestavek ima kaj, kar se da risati. N. pr.: «Na poti v šolo». Narišite dva učenca, ki gresta v šolo; eden nese zvezek v roki. Narišite Krištofa, kako kruh je; postelj, na kateri je bolan ležal itd.

Igraje se privadijo pri tem otroci tudi nekaterih važnih pojmov in spretnosti, ki jim bodo pri poznejšem risanju prav dobro došle. Učitelj gleda na lepo sedenje, pravilno držanje pisala, tablice; otroci se uče pojmov za visoko, široko, zgoraj, spodaj, na desno, na levo, vodoravno, navpično, pošev itd.

Rišejo pa na svoje tablice in na šolsko tablo veliko, majhno, mnogokrat, da se roka privadi mehničnim potezam. Ako se riše na papir, se jim lahko dovoli barvanje s pasteli.

Glavni smoter risanja na tej stopnji je, da se vadijo otroci reči natančno opazovati in si urijo roke.

Srednja stopnja. 3., 4. in 5. šol. leto.

Naloga: pouk prestopa od risanja na pamet k risanju ploščatih predmetov, posebno po naravi. Na raznih predmetih se opazujejo geometrične oblike, ki se rišejo in sestavljajo se lahki lični ornamenti. Snov se zajema iz nazornega pouka, realij, pa gre pri tem po lastni genetični poti. Ilustrirajo se berilni sestavki. Temeljne oblike se mehanično vadijo. Rabijo se lahko pasteli.

Smoter: Učenec se vadi naravo samostojno opazovati in opazovane predmete sigurno narisati, predstavo o narisanem predmetu pa v spominu ohraniti.

Obravnava snovi. Učenci si predmet, ki ga imajo pred seboj, natančno ogledajo, določijo glavne poteze, oziroma geometrično temeljne oblike in jo narišejo na tablice ali kak slabejši papir in tudi na šolsko tablo; po njej pa izvedejo podobo predmeta samega. Učitelj kaže na tabli kako začeti in kako delo izvesti. Najprej se riše z lahkimi hitrimi potezami; pogreški se popravljajo s tem, da se podoba primerja s predmetom. Ko se je predmet večkrat narisal in je podoba zmiraj lepša, roke pa urnejše, nariše se v zvezek. Prestroge natančnosti se ne sme zahtevati, ker to mori veselje do dela, še manj pa se naj trpi površnost.

Zmernejši metodiki zahtevajo, naj se vsaka tipična oblika riše najprej idealizovano, da se tako spoznajo pravilne poteze. Zato priporočajo

kot predloge posušene najlepše liste in cvetove, ali pa izvajajo idealno obliko na podlagi geometričnih pripomočkov. Vsekakor pa zahtevajo, da imajo učenci pred seboj dele iste rastline, ki se idealizuje, da tako lažje spoznavajo nepravilnosti, ki jih je mnogo. Šele ko je utrjena idealna oblika, riše se po naravi. Idealnih oblik pa je tudi zato treba, ker se iz njih sestavlja ornament.

Ali se naj prične z ravno ali s krivo črto, o tem še niso edini; nekateri zahtevajo naj se začne z geometričnimi oblikami kakor s kvadratom, pravokotnikom itd., drugi pa začenjajo z elipso. Vsak ima lahko prav. Ali če pričnemo s kvadratom, ne bomo otrok naučili z njim ad infinitum, ampak gledali ga bomo in risali kot del kakega predmeta in porabili za ornamente. Bel žepni robec n. pr. se pritrudi na tablo. Pogovori se, kar je važnega o dolgosti strani, o kotih, o legi. Sedaj pa narišite več takih robcev. Učitelj gre in daje navodila; sam naj ne popravlja. Žepni robec se pritrudi tako, da stoji na voglu. Narišite ga mnogokrat velikega, majhnega. Poglejte vaše rute za na glavo! Ali so tudi tako bele in prazne, kot žepni robci? Da so rute lepše videti, imajo olepšave ali okraske (ornament). Se pokaže več rut s priprostimi okraski. Bistvo in razdelitev teh se ponovi in otroci naj rišejo rute za na glavo. Za nadaljne olepšave naj si nabere učitelj vzorcev manufakturnega blaga z različnimi okraski. Kvadratove strani se razdele na polovice, četrtine. Z različnimi črtami postanejo nove oblike v kvadratu, ki se s črtanjem napravijo bolj plastične. Dobro je, če ima učitelj za ta pouk lepo risane velike predloge, ki se ogledajo, pogovore in potem na pamet rišejo. Risanje sprednjih ali stranskih ploskev predmetov, ki jim je podlaga kvadrat.

Ravno tako se uporablja pravokotnik. Pri razdelitvi kvadrata in pravokotnika nastanejo trikotniki, ki se dajo ravno tako porabiti; gledajo se pa tudi na predmetih samih (streha, zložena ruta itd.). Pri risanju različnih predmetov, ki imajo za podlago zgoraj omenjene geometrične oblike, pa se ni treba bati tudi krivih črt (držalo, svetilke, sod itd.). Razume se pa samo ob sebi, da ne bodo risali v zvezke teh oblik v prevelikih dimenzijah.

Prijatelj krivih črt pa lahko začne z elipso. Opazuje se na raznem sadju kakor tudi na človeških izdelkih; tudi listi jo imajo za podlago itd. Za elipso pride jajčasta oblika in krog. Jajčasta oblika je najti na jajcu, na listih, tudi na sadju; krog pa je podlaga raznim cvetom, sadju in uporabnim predmetom. Idealizovani listi in cvetovi se uporabljajo za razne izpolnitve in ornamente.

Snov za srednjo stopnjo. Eliptični celorobi listi trpotca, šmarnice itd.; iste oblike listi z nazobčanim robom: bukev, črešnja; okroglasti listi lipe, trepetlike, kalužnice, virha; klinasti listi trobentice, marjetice; pušičast list slaka, kopjast list kislice. Lahki simetrični cvetovi križnic,

veternice, zlatice, klinčkov, slezenovca, jagode, črešnje; cvetovi od strani: zvonček, norica, šmarnica i. dr. Razni sadeži. Priprosti metulji, ribe in raznovrstni predmeti, ki jih rabimo. Rabijo se lahko pasteli. Obravnani predmeti se na pamet skicirajo Ilustriranje berilnih sestavkov se nadaljuje, vendar kaže učitelj, kako se to in ono lepše riše. Lepe podobe na stene!

Višja stopnja. 6., 7. in 8. šolsko leto.

Naloga. Snov srednje stopnje se nadaljuje; rabita se še elipsa in krog; k njima pride vzmetnica in polževita črta. Risanje tretje dimenzije po perspektivi in osenjava; risanje z barvami, kjer razmere pripuščajo. Sestavljajo se ornamenti iz stilizovanih cvetlic in okrasujejo se razne ploskve. Skiciranje. Risanje na pamet se nadaljuje; tako tudi risanje na tablo in ilustriranje. Dekleta se naj pridno vadijo v risanju lahkih ornamentov. Opazovanje lepih podob.

Smoter kakor na srednji stopnji.

Obravnava snovi. Isto kakor na srednji stopnji. Ko so se pa učili na priprostih geometričnih telesih tudi osenjave, se predmeti, ki imajo tretjo dimenzijo, a ne zahtevajo posebnih perspektivnih zakonov pri risanju, osenjujejo n. pr. razni plodovi, posode itd. Osenjuje se s črtanjem. Glede perspektive je omeniti, da se prične na priprostih geometričnih telesih, ne pa kakor zahtevajo radikalni reformatorji, da se da predmet otroku in ga naj tako dolgo riše, da bo zadel. Brez znanja perspektivnih zakonov, ki se dobe seve na praktičen način, se niti kocka narisati ne da, in šola nima časa za dolgo eksperimentiranje.

Na geometričnih telesih, ki nimajo nikakega priveska, opazujejo otroci le to, kar je treba in pridejo tako hitreje do smotra. Da pa ne postane tako risanje dolgočasno, se geometrična telesa sestavljajo, da dajo zanimivejše predmete. Iz kock in prizem se naredi stopnice, iz kocke in primerne trioglate prizme hiša, iz štirioglate prizme in štirioglate piramide se naredi stolp, itd. Za merjenje razmerja posameznih ploskev se rabi dolg svinčnik ali pa še boljše merilo s *cm* in *mm*, s katerim se vizira. Učence se navaja, da rišejo, kolikor se da, natančno; še le, ko so jim dovolj znani najvažnejši perspektivni zakoni, se vadijo v skiciranju. To jim pa dela tudi mnogo zabave, ako lahko v svoj ročni zvezek doma narišejo domačo hišo od več strani, cerkev, most, dele kake hiše itd.

Snov. Težji listi: jeternik, detelja, bršljan, hmelj, javor, kostanj laški, vinska trta, zlatice, regrat. Potem sestavljeni pernat listi graha, vrtnice, bezga. Risanje raznih cvetov in celih rastlin ali vršičev z različno ležečimi listi in cveti. Razni sadeži na veji z listjem; vejice in sad se osenji, da so videti bolj plastični; če se pa dela z barvo, se osvetle pege ali puste prazne, ali pa se s čopičem popije še mokra barva. Rišejo se razne živali ali njih deli, kakor tudi raznovrstni predmeti, ki jih rabi

človek. Za skiciranje se vzame, kar učenca veseli; tudi takozvana tihožitja so kaj primerna snov za take vaje.

V prvi vrsti pa moramo računati z razmerami. Dokler se ne odkaže, temu učnemu predmetu več časa in dokler ne bo tudi učiteljstvo v tej stroki boljše poučeno, do tedaj se naj zahteve ne pretiravajo. V prvi vrsti bode treba preosnovati risarski pouk na učiteljskih, dokler pa tega ne bo, naj se vrše tuptam učni tečaji, katerih se bodo udeleževali učitelji na c. kr. stroške.

Za sedaj pa proučujmo marljivo novo metodo, k čemur nam bodo pripomogle okrajne učiteljske knjižnice, ki bodo nemudoma naročile boljša tozadevna metodiška dela, poskušajmo, kolikor se da doseči in za par let se bo lahko o tem predmetu kaj stalnega ukrenilo.

C. Pripomočki.

Ti se lahko razdelijo v tri vrste: 1. pripomočki, s katerimi se riše; 2. predmeti, ki se rišejo (učila) in 3. metodiška navodila za učitelja.

Prva točka zadeva učenca. Tukaj so še mnenja narazen. Nekateri zahtevajo mehka pisala kakor: oglje, razne krede. Oglje ima svoje odločne nasprotnike, pa tudi s kredami se v naših razmerah ne bo mnogo delalo. Priporočati in so srednje mehki svinčniki in papir za zavijanje; popisan ali potiskan papir je manj priporočati, ker so konture nevidne; rabljiv bi bil k večjemu za mehanične vaje. Rabijo pa se lahko tudi pasteli in v višjem oddelku barve. Pri risanju ornamentov in simetričnih oblik naj rabijo učenci tudi ravnilo, merilo, šestilo, ker tu se ne gre toliko za priučenje novih oblik (te morajo biti že utrjene), ampak za lepo točno razvrstitev in izpeljavo, ker le tako vplivajo ugodno na učenčevo oko. Upal bi si celo v ta namen zagovarjati prosojni papir za pavzanje.

2. Učila. Največ nam jih ponuja narava sama; treba jih je le o pravem čas poiskati. Ako se prične z idealizovanimi oblikami listov in cvetov, treba bo najlepše izbrati in v stiskalnici posušiti, potem pa pritrditi na trd papir. Zberejo se pa le tipične oblike in v večjem številu, da jih lahko učenci vsaj v skupinah ob istem času opazujejo. Obenem pa se opazujejo dotični listi sveži. Za sveži material pa se bo moral učitelj sam pobrigati, da bo nabral kolikor mogoče enake reči. Sadeži se rišejo takrat, ko so dobili, ker se razen luščinastih in jabolk ne dado lahko ohraniti. Človeške izdelke, kakor razno orodje itd. se doma opazuje in če jih nima učitelj, naj jih pa učenci seboj prineso. Drugi predmeti pa se na mestu ogledajo in skicirajo. Metulji, hrošči in nekatere živali se pripravirajo in shranijo, ker se rabijo tudi pri realističnem pouku.

Glede ornamentov si bo moral učitelj sam napraviti zbirko, dokler nimamo tozadevnih književnih proizvodov. Vzorcev bo našel na raznem manufakturnem blagu, v oglasih knjigotržcev in prodajalcev monogramov

in vzorcev za izšivanje, vezenje in zaznamovanje; najti jih je pa tudi po raznih knjigah kot kapitale ali slične okraske in v časopisih in brošurah kot obrobke anonc.

Za strošek za pastele, barve in čopiče bo moral seči kraj. šolski svet v žep. Dobe se pa tudi raznobarvni tekoči tuši, ki bodo prav ugajali pri risanju ornamentov. Tako bo treba tudi preskrbeti raznega papirja in morebiti tudi šestil.

Geometrična telesa si bo narejal učitelj iz lepenke ter jih prevlekel z belim papirjem. Kjer se lahko dobe leseni, je še boljše. Biti pa jih mora več iste vrste, da se lahko sestavljajo lepe skupine in ne premajhni, da so celemu razredu za uporabo.

3. Metodična navodila. Teh je že precej mnogo. Dobra se mi zde ona Adalb. Micholitch-a, Fr. Steigl-a; spisali so tozadevna dela tudi Oto Stiepan, Emanuel Bayr. «Da se resnica prav spozna, treba je čuti dva zvona», zato se lahko študirajo tudi dela Prangova, Taddova, Kuhlmann-ova. Vzorce pa nam ponuja Wehrenfennig, Adolf Brunnlechner pa je izdal «Kažipot» za ljudske šole. Nikakor pa ne smemo pozabiti res dobrega dela našega rojaka Marina, ki nam poleg zelo obširne zbirke vzorcev podaja prav dobre učne slike. Te je treba dobro študirati; malo besed je v njih, pa vsaka na svojem mestu. Vzorcev ne bomo kar zaporedoma risali, saj tega tudi on ne zahteva, ampak ti so nam le kažipot, kako se predmet, ki si ga ogledujemo, najlepše prikaže. Morebiti nam pa tudi on poda zbirko ornamentov. Omeniti bi še bile slike. V ilustrovanih revijah, ali pa tudi kako drugače, se dobi počasi več tega blaga, ki se ponudi učencem na ogled in razgovor. Tudi Jansy-jeve slike za nazorni pouk so prav primerne. Zvonček.

Stavki. Smoter. Ljudska šola ima nalogo učence navajati k pravemu razumevanju oblik narave in jih usposobiti, da pripravijo predmete prosto posnamejo in naposled na pamet narišejo. 1. Pouk v risanju naj ravno tako sodeluje pri harmonični izobrazbi duševnih moči otroka, kakor vsak drug učni predmet. 2. V prvi vrsti naj se izobrazuje zmožnost narisati, kar pojmi, potem šele okus. 3. Pouk se naj naveže na one oblike, ki si jih je otrok že v predšolski dobi prisvojil; naslanja naj se naj na risanje po spominu. 4. Na tej podlagi naj se učenec polagoma navaja obdajajoče ga oblike narave natančneje opazovati in to, kar je videl, z risanjem pokazati. 5. To izobraževanje očesa in razuma se lahko vadi na različnih oblikah; vendar se najbolj ozira na predmete, ki neposredno zanimajo otroka (izvzete niso živali in človek). 6. Vaditi je treba ročno spretnost s pogostim risanjem na tablice, šolsko tablo in priprost papir; ne zahteva se pa še večja natančnost, pač pa snažnost. 7. S tem slikajočim risanjem se veže na srednji stopnji vpeljava geometričnih oblik, ki se goje z zmiraj večjimi zahtevami ves šolski čas. Risanje geometričnih oblik povzroča, da

se bolj skrbi za natančnost risarj. 8. Temeljne geometrične oblike je razumeti kot nazore raznih reči. Sestavljajo se pa naj v ornamente, ki kažejo najvažnejše zakone o lepoti. 9. Razen geometričnih oblik naj se rišejo na srednji stopnji naravni in umetniški izdelki, ki jih rabi človek, kakor tudi priproste oblike listov, cvetov, in živali od raznih strani; vadi se skiciranje. 10. Pri obravnavi kakega predmeta naj shvatajo učenci s pripomočjo učiteljevo najpoprej glavne oblike, potem določijo pomožne črte in izvedejo risbe v načrtu samostojno, ali ko jim jo je pokazal učitelj na tabli. Pri geometričnih telesih se lahko poslužujejo tudi merila. 11. Na višji stopnji naj učitelj ne riše več toliko na šolsko tablo, učenci naj se vadijo bolj samostojno delati. Učenci si lahko tudi omislijo zvezke za skiciranje, ki jih rabijo doma. 12. Na večrazrednih šolah naj se na višji stopnji goji tudi perspektivno risanje na podlagi geometričnih modelov, poučuje naj se le najvažnejše. 13. Pri dekletih se naj bolj ozira na risanje lahkih ornamentov, ki se uporabljajo pri ženskih ročnih delih. 14. Na vseh stopnjah naj se marljivo goji risanje na pamet. 15. Risanje z barvami se naj vsaj na višji stopnji neguje. 16. Da pa se bo risanje na ljudskih šolah z večjo koristjo gojilo, naj se v prvi vrsti preosnovi risanje na učiteljiščih; do te dobe pa se naj vrše učni tečajji za risanje.

IZ I. MEDNARODNEGA KONGRESA ZA ŠOLSKO HIGIJENO V NORIMBERKU L. 1904.

PIŠE FR. KOCBEK IN M. J. NERAT.

(Dalje).

XIV.

Nova šolska klop.

ILJEM SZUPPAN, kr. svetnik v Budimpešti je predaval o svoji novi klopi, katero je izumil v zvezi z mizarjem A. Michlem. Kar se tiče šolskih klopi, rastejo novi sistemi kakor glive po blagodejnem dežju. Vsak izumitelj nove klopi hvali svoje blago na vse pretege, kakor cigan svoje kljuse. In vendar lahko mirno rečemo, da še bode mnogo časa preteklo in se še mnogo kongresov vršilo, predno bode to pereče vprašanje povsem dovoljno in končno rešeno.

Tudi Szuppán se je skoraj na večeru svojega pedagoškega delovanja lotil omenjenega vprašanja. Po njegovem mnenju se oziraje na higijenično

konstruirane klopi še vendar ni doseglo, da bi vsak učenec bil glede svojih telesnih razmer primerno placiran.

Navadno nahajamo v šolah klopi, ki se stopnjičasto vrste po raznih številkah velikosti. Vendar pa so razlike pri učencih enake starosti zelo različne, celo v mejah 17—44 cm. Pri tem je še upoštevati, da se pri konstrukciji klopi ozirajo navadno le na eno posamezno meritev telesa.

Pri oskrbitvi novega šolskega poslopja za trgovinsko akademijo v Budimpešti s higijeničnimi šolskimi klopami je izumil z imenovanim mizarjem A. Michlem novo klop, pri kateri se dado sedeži in mizna plošča premikati.

Vsak sedež leži na železnem vretenu, ki ima 40° položitosti do vodoravnice ter se da pritrjen na zadnji klopi v poljubno visokost utrditi. Tako se da klop o vsakem času velikosti in rasti učenčevi primerno za sedenje in pisanje uravnati.

Pri teh klopah ni potrebno, da bi se za eden razred postavile klopi različnih visokosti ali da bi se po potrebi premenjavalo, kar je važno za placiranje kratkovidnih in slabo slišajočih učencev.

Ker sta sedež in miza na ločenih delih pritrjena, lahko se po potrebi napravi razna distanca (Plus-, Null- ali Minus-Distanz). Za lažje snaženje poda nimajo klopi deščic za noge, sedeži pa se dadó zaklopiniti. Ves podstavek je iz železa, drugi deli pa, katerih se telo dotika, iz bukovine. Cena dvosedežne klopi je z ozirom na širokost mizne plošče 24—30 K.

Omenili smo to klop kot novost, četudi s tem vprašanje o primerni klopi ni rešeno, kakor tudi z drugim pozneje omenjenim sistemom ne bode rešeno.

XV.

O stéznikih (Geradehalter).

je poročal dr. med. Königshofer, profesor v Stuttgartu. Najpred omenja, da so mnenja o postanku in razvoju myopije med zdravniki različna, zato imamo tudi glede terapije dve nasprotni stranki. Eni upoštevajo prilagodjenje, drugi nočejo o tem nič vedeti; vendar pa so vsi prepričani, da slabo sedenje pri šivanju najškodljivejše vpliva na oči ter lahko pospešuje postanek in progresijo myopije.

A ne samo očesni zdravniki uvidevajo, da slabo sedenje škoduje zdravju, nego tudi ortopedi in zdravniki za notranje bolezni. Vsled tega spoznanja so šolski higijenički začeli ugibati, kako bi se to zlo zatrla. Nastali ste vprašanja o šolskih klopah in o pokončni pisavi. Prvo je rešeno v glavnih principih, a ne še praktično rešeno, kajti imamo tako konstruirane klopi, da učenec lahko ravno sedi, ne pa takih, da bi učenec moral ravno sedeti. Četudi pri pokončni pisavi otroci bolje sede, vendar se ista vsled stare navade in praktičnih ozirov ni mogla udomačiti.

H. Graupner pravi v «Gesunde Jugend» (1903), da ne pozna nobenega učiteljskega delovanja, ki bi imelo toliko slabih uspehov, kakor delo v boju proti slabemu sedenju. Zato vpraša, ali se naše sedenje pri pisanju sploh zamore imenovati **naravno**, ker ga moramo pri 95% učencev s silo izsiliti.

Pri pisanju naj otrok rabi desno roko, na levo naj se naslanja truplo pa ravno drži. To bi lahko storil, če bi imel hrbet podprt, kar je pa pri pisanju iluzorično, ker mora pred se in navzdol gledati; v zadnjem slučaju mora zapustiti hrbtno oporo in si poiskati drugo, namreč v levi roki. Ker je opora kakega telesa le v smeri njegovega težišča, zato nagne otrok telo na levo, da dobi v levi roki povoljno oporo ter razbremeni hrbtno mišice. Pri tem z ozirom na mišičevje sicer fiziološkem držanju se pojavi nefiziološko stanje oči. Ker zadnje otroku ne povzroča težkoč, zato zmaga ugodnost telesa.

Okrog 50 let se trudijo pedagogi, da bi z opornimi in branilnimi pripravami dosegli pravilno držanje telesa. Steznikov (Geradehalter) je mnogo vrst (glej Cohn: Lehrbuch der Hygiene des Auges). Pri steznikih razločujemo dve skupini. Prvi dajo telesu oporo, drugi pa le svare k ravnemu sedenju. V prvi skupini imamo dva pododelka: take steznike, ki delujejo, ako se telo preveč naprej upogne, in take, ki v zvezi s hrbtnim naslonilom telo po konci drže ali ga nazaj potegnejo. Zadnji so porabiti le v patoloških slučajih, kajti noben pameten šolnik ne bode otroka vpregel v tako posilno pripravo.

Steznike prvega pododelka zopet delimo z ozirom na prijemališče v take, da se otrok naslanja na nje s prsi, z brado ali z glavo, kakor hitro ne sedi več ravno.

Ti so najboljši ter morajo imeti sledeče lastnosti:

1. Steznik mora se dati lahko pritrditi in se more rabiti pri sejnem in stojnem pisalniku.
2. Ne sme nobenega dela telesa pritiskati.
3. Ne sme napenjati posameznih mišičnih skupin.
4. V glavni stvari služi kot svaritelj, v sili tudi kot opora.
5. Ako služi kot opora, ne sme škodovati ter mora z eventualnim pritiskom v okolnostih koristiti.
6. Mora brez posebnega nadzorovanja prisiliti k ravnemu sedenju, da se mu učenec ne more izogniti.
7. Mora se prilagoditi telesni visokosti in širokosti.
8. Glava mora ostati prosto gibljiva, tudi če se nasloniti želi.

Dr. Königshofer je izumel novi steznik, ki ustreže gornjim zahtevam. Težko ga je podrobno opisati, kako je sestavljen in kako se rabi. Zato opuščamo to.

Med stezniki, ki imajo svarilni pomen, so Müllerjevi očali (ki niso posebno praktični in v zapiranju nezanesljivi) in Geyšev steznik, ki je porabljen tam, kjer sedita dva učenca skupaj.¹

XVI.

Donesek h konečni rešitvi vprašanja o šolski klopi.

Pod tem visoko donečim naslovom je predaval Daniel Avgust Hoch, glavni učitelj v Schloppe na zahodnem Pruskem. Čeprav smo že mnogo o klopah poročali, vendar še objavimo njegove glavne misli.

Na Nemškem imajo že nad 200 sistemov klopi, pa vendar še ne normalne in narodne klopi, ki bi ustrezala zahtevam higijene, pedagogike in narodnega gospodarstva.

Zadnji čas je, da o tem sestavimo jasna pravila.

1. Pedagogika zahteva, da naj šolska klop podpira pouk in vzgojo; torej ne sme šolskega življenja motiti ali ovirati.

2. Higijena zahteva: Šolska klop ne sme škodovati učenčevemu zdravju; ona mora biti pri raznih opraviilih pouka, pri pisanju, čitanju, risanju, računanju na pamet itd., pri sedenju in vstajanju, pri vstopu in izstopu tako porabljiva, da dosežemo pravilno držanje telesa brez sile; klop mora biti razmeram telesa tako prilagodena, da ne ovira rasti, ne škoduje zdravju, da lahko tedaj učenec vso svojo pozornost in moč uporablja pri pouku. Naposled mora omogočiti lahko snaženje poda.

3. Narodni gospodar, ki nastopa kot vlada, šolska deputacija načelnik kraj. šol. sveta ali denar dovoljujoči občinski zastopnik, zahteva brez izjeme da mora biti šolska klop cenena, trpežna, a ne sme trčiti prostora ter ne sme zahtevati mnogo popravil.

Hoch misli, da je omenjenim zahtevam zadostil s svojo patentovano klopjo, pri kateri se izpod mizne plošče potegne razširjajoča plošča.

Razne sisteme klopi razdeli v tri skupine: A) priproste klopi s plusdistanco, kjer so vsi deli nepremakljivi; B) priproste klopi s minusdistanco in nepremakljivimi deli (Retigova klop) in C) klopi s premakljivimi deli. Ravno v zadnji skupini nahajamo nove iznajdbe ali novosti.

Oglejmo si zdaj vse tri skupine z ozirom na pedagoške, higijenične in narodno-gospodarske zahteve. Pri A. najdemo:

Pedagog je lahko s priprosto šolsko klopjo imajočo trdno plusdistanco, precej zadovoljen, ker ne moti pouka. Vendar drže učenci prepogosto roke pod klopjo in se igrajo; držanje telesa je slabo, iz česar pogostoma izvira nepazljivost.

¹ Po našem mnenju so stezniki porabljivi le za domači pouk, nikakor pa ne v šoli. Omenili smo je pa, da se tudi o tem kaj izve.

Higijenik mora take klopi popolnoma zavreči, ker zelo škodujejo učenčevemu zdravju. Ko se položijo roke na pult, vise težki lakti čez plus-distanco, vlečejo pleča naprej in navzdol, prsi se zožijo, hrbet se skrivi in sicer največ pri naših najmlajših učencih in deklicah. Te klopi sicer omogočijo prosto kretanje, posebno vstajanje in sedanje. Pri pisanju in risanju pa se mora telo naprej nagniti, da se premaga plus-distanca, oči pridejo preblizu pulta, gornje telo leži poševno naprej, prsi se stiskajo skratka, te klopi v zdravstvenem oziru toliko škodujejo, da bi se naj izbacnile iz šol.

Narodni gospodar pa vpraša: «S čim je naj nadomestimo?» To so najceneje klopi in so že stoletja v rabi. Še celo nekatere vlade na Nemškem so v novejšem času take klopi predpisale.

Kot navidezna rešiteljica iz teh stisk je izišla klop s trdno minus-distanco. Najbolj je razširjena kot Rettigova klop. Z zavrženjem plus-distance se je prešlo v drug ekstrem.

Pedagog ni z omenjeno klopjo posebno zadovoljen, ker učenci zelo neprilичno vstajajo; zato se napravlja le dvosedežna, da vsak učenec izstopa vedno na svojo stran iz klopi. Za te klopi se rabi mnogo prostora, ker morajo med njimi biti prosti hodniki. Učne sobe morajo biti zelo velike, kar učiteljevo govorjenje otežkoči. Vedno sedenje v minus-distanci podpira učenčevo lenobo. V mnogih razredih z Rettigovimi klopami sploh ne puste med poukom učencem vstajati, s čim pa se iz pedagoškega in higijeniškega stališča greši na mladeniškem naturelu.

Zato je tudi higijenik s to klopjo le malo zadovoljen. Vedno sedenje v ozki minus-distanci mora konečno utruditi; prosto kretanje odpade. Ako mora učenec pri odgovorih stransko izstopati, tedaj sede učenci tako, da imajo eno nogo v klopi in nožni deščici, drugo pa zunaj klopi na nižjem podu. S tem se hrbtenica stransko krivi ter se pospešuje skolioza o kateri so trdili, da izvira le od nošnje knjig pod pazduho. Še manj pripravna je za deklice.

Pravo dobro mora torej ležati v sredini: t. j. sedenje in vstajanje pri plus-distanci menjavaje s sedenjem pri minus-distanci. To naj bi bilo idealno stanje za pedagoga in higijenika. Zato mu je malo razumljivo, zakaj sta oba glavna poročevalca priporočala dvosedežno klop s trdno minus-distanco.

Narodnemu gospodarju je baje Rettigova klop predraga, ki stane okroglo 26 mark. Ker je samo dvosedežna in zahteva prost hodnik, je še enkrat dražja. Tudi ne moremo zahtevati, da bi se stara šolska poslopja radi dvosedežnih klopi morala prezidati ali razredni prostori povečšati.

Največ iznajdeb je v tretji skupini: klopi s premakljivimi deli.

Pedagogu te klopi niso všeč, kajti za premikanje gibljivih delov se rabi čas, trud in posebno povelje, včasih pa še delajo učenci ropot in

nemir. Mnogokrat tudi gibljivi deli ne funkcijonirajo dobro ali se hitro pokvarijo, da je treba vsakovrstnih popravil.

Higijeniki zagovarjajo te klopi in mnogi iznajditelji mislijo potem, da so preporo vprašanje o šolskih klopah s tem rešili.

Narodni gospodar je tudi nasprotnik omenjenih klopi, ker so mu predrage ter popravila mnogo stanejo. Do prave normalne klopi pa še ni dospel noben sistem.

Hochova patentovana klop ima pult in sedež popolnoma trden in plus-distanco okoli 8—11 cm. Pod trdno mizno ploščo nahaja se majhen gibljiv del, to je razširjevalna deščica, ki se potegne ven in tvori minus-distanco 4—7 cm. To zadnje je sploh vsa novost klopi, katere ne bomo obširneje opisovali.

XVII.

O novih higijeničnih pripravah za razredne sobe in telovadnice.

O tem je govoril fabrikant Henrick Brinck (iz Wahlerhausen bei Kassel). Njegova iznajdba temelji na okvirju, na katerem so vse klopi pritrjene, ter se s pomočjo škripca vse potegne kvišku. S tem postane pod popolnoma prost ter se lahko in korenito osnaži.

Pod v njegovih razredih je najbolj prost prahu in je najtrpežnejši, imajoč sledeče prednosti:

1. Njegov patentovan pod iz lesenih hlodov ostane vedno hrapav, ker imajo hlodiči čelo kvišku obrnjeno. Njegov pod nima nič vejnatih, smolnatih ali trdnih mest (kakor sedanji), zato tudi ne more nikdo izpod-drkniti.

2. Pri drugih podih nastane pri nastopanju in hoji zvok, ki se pa pri tem popolnoma uduši.

3. Ta pod je tako impregnovan, da so vse luknjice lesa zaprte, da se les ne more ne raztegniti, ne vsušiti in ne trohneti.

4. Pod se zelo malo obrabi, ker so čelne strani hlodičev kvišku obrnene in imajo radi impregnovanja podvojeno trdnost.

5. Prah ne more nastati, ker nima pod špranj in v podlagi ni peska ali pepela kakor pri podih iz desek, kjer se prah vzdiguje izpod poda skozi špranje.

6. Pri polaganju tega poda v pritličju ni treba napravljati zračnih kleti, ampak se položi neposredno na cementovo ali betonovo lego.

*

Diskusije teh navedenih poročil so se udeležili: Fr. Dietrich (učitelj v Frankfurtu na M.), Chr. Schneider (kr. okr. šol. nadzornik v Dorsten v W.), Klein (r. uč. v Möllu na L.), Hans Suck (uč. v Berlinu) in Hoch.

Večina govornikov je bila proti sistemom ter se je povdarjal Rousseau-jev izrek: «Zurück zur Natur».

(Dalje.)

STEREOSKOP V LJUDSKI ŠOLI.

V. PULKO.

pet se pričenjajo dolgo zaželjene kratke počitnice. Mladi, za lepi svet in lepo lice dovtetni tovariši oprtali si bodo svoje torbice in vzeli v roke popotni les ter hajdi «čez tri gore, čez tri vrhe, čez tri zelene travnike».

Ko bodete priromali v kak lep kraj — in kateri kraj ne bi bil rad lep? — ne pozabite lepih razglednic. Izberite pa si vedno po dvojce popolnoma enakih, ne morebiti ene za tovariša, ki si je že prej izgovoril za spomin vašo razglednico, druge pa za «kraljico mojga srca», ampak nepopisane shranite v svoji popotni torbici, da jih prinesete domov «neomadeževane». S tem pa nečem reči, da bi pozabili na svoje drage, a za nje je «drug par rokavic».

Kaj pa naj počnete z razglednicami?

Vedno in povsod se naglaša, da bodi pouk nazoren. Z razglednicami pa hočemo poživiti domovinski pouk, ter pokazati otrokom lepoto naših krajev, naše države, pa tudi kar imajo po drugih delih sveta. Seveda bo treba tupatam naročiti potrebnih podob, ali sedaj pa hočem povedati, kako je uporabiti razglednice.

Naročiti je treba stereoskop, ki se dobi pri Pichlerjevi vdovi na Dunaju in pri optikih za 2'80 K do 16 K. Potem se vzameta dve enaki razglednici; ena se porine od leve v stereoskop tako, da bo desni rob razglednice segal nekoliko čez sredino stereoskopa. Nato odrežite levi beli rob kartona druge razglednice in jo porivajte od desne strani v stereoskop, v katerega gledate. Kmalu bodete opazili, kako se približujeta enaka predmeta na obeh razglednicah, dokler se ne strneta v enega; in takrat je podoba jasna.

Ko je podoba najbolj jasna, pritisnite razglednici ob zadnjo steno stereoskopa, da se ne moreta premakniti, ter zaznamujte s svinčnikom črto prek obeh na gornjem robu in sicer tam, kjer bi ju zadevala srednja, opredeljujoča stena stereoskopa. Potem odrežite od leve razglednice počez desni, od desne pa levi del tam, kjer je znamenje. Tako dobite dve razglednici; eni (desni) manjka nekaj leve strani, levi pa desne. Če primerjate leva roba obeh razglednic, bodete opazili, da je leva razglednica za nekaj mm daljša.

Tako prirezani razglednici prilepite na karton tako, kakor sta bili v stereoskopu. Ako si kdo s stereoskopom naroči tudi nekaj stereoskopskih slik, bo lahko razvidel celo delo.

Od kratkih razglednic ne bo treba nič drugega odrezati nego desni beli rob kartona leve razglednice, pri desni pa levi rob in še 2—3 mm širok trak podobe. Dolge razglednice pa se tako prirežejo, da ostane le bistveni del, ali pa se razpolovijo in tako se dobi z drugo dvoje stereoskopskih podob.

Vem, da tako dobljene stereoskopske podobe ne odgovarjajo popolnoma optičnim zakonom, a vendar sem si pridobil na ta način dokaj lepših pa tudi cenejših podob kakor je marsikatera kupljena. Brez teh seveda tudi ne bo šlo, ako hočemo pokazati iz daljnega sveta, odkoder ne dobimo razglednic. Poskusite torej in boste videli, da boste pripravili sebi in učencem pri zemljepisnem pouku mnogo veselja. — Pa srečno dot! in pošljite še meni kako razglednico.

KNJIŽEVNO POROČILO.

NOVOSTI.

Stegenšek Avguštin: Cerkevni spomeniki lavantinske škofije. I. Dekanija Gornjegrajska. S 162 slikami in 3 tablicami. V Mariboru 1905. Založil pisatelj. Vel. 8°, XVI 289. Cena 6 K.

Malokdaj izide v Slovincih tako temeljito znanstveno delo, kakor je Stegenškova knjiga, ki je vrhutega še s slikami bogato opremljena, kar jej je v posebni kras. Pisatelj je opisal vsake cerkve lego, tloris, stavbo, zgodovino cerkve, nato posamezne dele v notranjosti: oltarje, prižnice, krstne kamene, slike, kipe, freske, posode, cerkveno obleko (zlasti zanimivo pri Sv. Frančišku) in nagrobne spomenike. Za opis zvonov je določeno posebno delo.

Ker se je učitelju v domovinoslovju ozirati tudi na opis cerkve z njenimi posebnosti in zgodovino, bode ta knjiga v šolah gornjegrajskega okraja imeniten pripomoček, kateri se najtopleje priporoča.

Ocena bi bila iz našega stališča preobširna, ako bi se spuščal v posemeznosti knjige; omejim se torej le na ono, kar je za učiteljstvo važno.

V pisavi imen je namreč več nedoslednosti in napačnosti. Tako piše pisatelj n. pr. Nova Štiffa (str. 174—177) in Novaštiffa (str. 103—111), kjer je prva pisava pravilna. Kamenolom (str. 116) je nepotrebna prestava nemškega «Steingruben», kjer ni daleč okrog nobenih kamenolomov. A tudi pisava Štejngrub (str. 116—117, 174, 177) ni pravilna, ampak Štèngrub. Rajni prof. S. Rutar me je enkrat opozoril, naj pregledam, če je pri ali v cerkvi kak kamenit grob, iz česar bi se dalo izvajati ime «Štangrob», česar pa ni. Ravno tako napačna je pisava «Nacaret» (str. 68—81, 174 itd.), saj pravijo domačini vsi le «Nazarje». To omenjam z namenom, da ima ljudska šola stremiti za pravilno pisavo krajevnih imen, ker preide potem tudi v narod.

Naj še pri tej priliki posebno omenim besedo «Oberburg». To ime je nemško, a ne pomenja nasprotja kakemu «spodnjemu» gradu (n. pr. Vrbovcu, ki je tudi škofova last), ampak za pojem «gornji» so po Zahnu različni izrazi, kakor: Obere, Obere, Oberm, Ober, Ober. Za Gornjigrad je sestavil Zahn iz listin 22 poznamenovanj za dobo od l. 1140—1491. Med temi jih je 13, ki kažejo razne oblike besede «ober», 9 pa se glasi čisto posebno: Obbrem—, Obren—, Obberem—, Oberum—, Obrun (burga), Obroburg, Obirburg. Že Zahn misli, da je ta beseda slovenskega izvira in se je začetkoma glasila Obrovgrad ali pa kako drugače sestavljena z besedo ober = Avar, pagan.

V najnovejšem delu (Styriaca, Neue Folge II. B) razlaga Zahn to ime iz besede obramba ter slutí, da je na hribu vrh poznejšega samostana v staroslovenski dobi bilo branišče. Verjetno je, da je isto stalo na hribu «Gradišče» blizu Gornjegrada.

Nekaterniki, osobito lajiki cerkvene umetnosti, želeli so si več krajevne zgodovine, ker ste Orožnovi knjigi «Das Benediktiner-Stift Oberburg» in «Das Dekanat Oberburg» že popolnoma pošli in ste vrhutega še nemško pisani. Taki podatki bi napravili izborno knjigo še bolj popularno, čeravno ne spadajo prav v naslovljeno knjigo.

Za učitelje je poraben najbolj prvi del, kjer je opisanih 11 farnih cerkvâ z vsemi podružnicami, kapelicami, križi itd. Od vsake stavbe je tloris v merilu 1 : 400, zunanji pogled in slika zanimivih posebnosti. V drugem delu (XII.) so razni pregledi s seznamkom umetnikov, poglavje (XIII) o svetnikih, ki se časte v gornjegrajskem okraju ter lučka opravilnika iz 18. stoletja (XIV).

Mlademu pisatelju-učenjaku od srca želimo, da bi še druge dekanije isto tako temeljito obdelal ter obogatil naše skromno slovstvo na tem polju.

Končno še pristavim, da je profesor Avg. Stegenšek poslal raznim rodoljubom sledečo vprašalno polo:

«Vabilo za nabiranje gradiva za krajevni opis zgodovinskih in umetniških spomenikov.»

1. Ali se nahajajo posamezni *kameni, skale, drevesa, studenci*, ki imajo svoja lastna imena, ali o katerih se pripovedujejo pravljice?

2. Kaj vedo ljudje povedati o starih *jezerih, jamah, naselbinah* in *cestah*.

3. Kje so izkopali stare *kamene, posodo, črepinje* ali *novce*?

4. Se li kje nahajajo stare *gomile* in *grobišča* ali pa posamezni *grobovi*?

5. Kje se najdejo krajevna imena «*Gradišče*» in so li tam ostanki *starih zidov*? Ali druga zgodovinska imena (n. pr. ajdovske njive)?

6. Se li kaj ve o *rimskih kamenih* z napisi ali s figurami, pod milim nebom ali vzdanih v kletih in hišah?

7. Kaj vedo ljudje povedati o najstarih *cerkvah*? Kje so stale? Komu so bile posvečene? Kaj pripovedujejo o sedanjih?

8. Kaj se govori o *pokopališčih*?

9. Kaj se pripoveduje o posameznih *kapelicah* in *križih* ob stezah in na razpotjih? Se li kaj ve o njih postanku? Od koga imajo ime? Kdo jih mora vzdržavati?

10. Kje se najdejo ostanki srednjeveških *gradov, graščin, taborov* in gospodskih *pristav*?

11. Se li nahajajo *kmetske hiše* z letnicami, napisi ali nastenskimi slikami? Ali sploh 100—200 let stare hiše?

12. Ali ima kateri zasebnik stare *listine, knjige* ali posamezne liste knjig iz pergamena (usnja), stare *kipe* in *slike*?

Pričakujemo, da bodo tudi učitelji krepko nabirali tozadevno gradivo ter mu ga dali na razpolago.

Fr. Kocbek.

Razgled.

Listek.

Otroci na smetiščih. V večjih mestih se vsa smet odlaga na visokih smetiščih pred mestom. Na teh smetiščih je večkrat videti vse polno majhnih otrok, ki razbirajo nagrmdeno smet. Iščejo tamkaj železnine in drugih odpadkov, ki se pojedincu ne vidijo več koristni, ki pa imajo vendar svojo ceno v industriji. Tako se dogaja, da otroci pri iskanju teh zakopanih «zakladov» premetujejo vse smetišče. Obdaja jih pri tem delu oblak prahu. Kaj pride vse s tem prahom v organizem otrok, leži na dlani. Koliko nalezljivih bolezni se zopet izkoplje iz teh grmad! — V takšnih krajih bi moral učitelj poučiti otroke in stariše o strašni nevarnosti, ki bistvuje v takšnih smetiščih. Tudi oblasti bi morale poskrbeti, da onemogoči otrokom pogubno delo po tako nehygieničnih prostorih.

Menjava stanovanj. V «Szkoli» čitamo predlog poljskega učitelja, v katerem se poziva učiteljstvo, da čez počitnice menjajo vaški in mestni učitelji svoje stanovanje. Mestni učitelji bi mogli tako se okrepiti na vasi, vaški učitelji se naužiti mesta.

Spominski list. C. kr. deželni šolski svet za Kranjsko v Ljubljani je z razpisom z dne 21. julija 1905, št. 2961, opozoril vsa okrajna šolska oblastva na «Spominski list», ki ga je izdala in založila «Slovenska Šolska Matica». En izvod velja 12 h, 100 izvodov 10 K. Na željo se tudi natisne ime dotične šole.

Slovenska Šolska Matica. Da se more določiti število iztisov letošnjim knjigam «Slovenske Šolske Maticе», se prosijo p. n. učitelji in učiteljce, da v kratkem vplačajo letnino gg. poverjenikom, ki naj jo blagovolijo z imenikom članov doposlati odboru. Pričakovati je, da se število članov tudi letos pomnoži.

Pedagoški paberki.

Učiteljevo delo za znanstvo. «Preporod» priporoča učiteljem, da neumorno beležijo vse, karkoli zapazijo pri otroku, ko stopi v šolo in medtem, ko poseča šolo. Iz teh beležk bi mogli učenjaki za par let črpati gradivo, uporabno in dobro gradivo za svoja raziskavanja. Psihologiji bi se postavil takim potom širok temelj, ki bi dovolil mnogo večjo in lepšo zgradbo nego jo imamo danes o dušeslovju.

Higijena pri procesijah. Dr. Hranilović piše v «Preporodu», da se higijena pri procesijah in slavnostnih obhodih, kojih se udeležuje i deca, premalo opaža. Že slavnostna obleka je mnogokrat nehygienična, ker ne brani otroka toplote. Pri ob-

hodih se ne pazi, po kakšnih mestih se vodijo otroci, ali po solncu ali po senci, in to more naravno učenca zelo poškodovati, zlasti če trajajo takšni obhodi po več ur. Učitelj bi moral slabotnim otrokom prepovedati, se udeleževati procesije, a ne jih siliti, da se podajajo večkrat v tako pogubonosno navarnost.

Zabava našega naraščaja. Človek je društven stvor, brez družbe zlasti prostega časa ne more uživati z istim slajem kakor v zvezi z mnogimi sebi enakimi. Pa tudi družba potrebuje zabave — igre. Žalibog, da je pri nas doslej za igro, za zabavo poskrbljeno samo tamkaj, kjer se nuja človeku za žule njegovih rok — otrovana jed v krčmah. Tam so kegljišča, biljardi in druga igrališča, tam so zlasti karte in kocke. Človek torej ne more zadoščevati življenski potrebi, da bi ne trosil denarja in zdravja. To naj bila narodna ekonomija? Nikdar! Naša lipa sredi vasi ne zbira več mladine k zabavi v svojo senco, naši logi so pusti in prazni, naše krčme polne in iz njih se siplje na beli dan ves greh, ki se rodi v teh zaduhlih prostorih. — Moglo bi se poskrbeti za drugo zabavo. Občina bi manj trosila za javna igrališča kakor more trositi za svoje dobre ovčice, ki so postale garjeve v smradnih beznicah in se lečijo po raznih kaznilnah. Skušajmo torej vnemati mladež za razne sportne igre, skušajmo občinske svetovalce vnemati za ustanovo javnih igrališč. Mladi učitelj bi si pridobil mnogo zaslug kot učitelj sportnih iger po deželi. Naša mladina bi ostala pri teh vajah zdrava in neoukužena, na duši in na telesu. Popularizirujmo torej igro in zabavo izven krčme, to se mi vidi prvo in najimunitnejše sredstvo proti alkoholizmu, ker se vsako zlo laglje ubrani kakor leči.

Drag. P.

Kronika.

Muzej narodne higijene. V Čenstohovu se je otvoril «Muzej narodne higijene». Tri precej velike sobane muzeja so polne različnih higijeniških predmetov. Tu se nahajajo modeli vzornega stanovanja, kopeli, vzorne šole, modeli organov našega telesa, vodnjaki, umivalniki, svetiljke, obleke, hišne priprave in pohištvo bolnice, razen tega velika množina grafičnih in drugih nazoril za negovanje higijene.

Svobodna šola. Tudi Poljaki so se zavzeli za svobodno šolo, ali ta šola je drugega značaja nego svobodna šola Dunaju. Car Nikolaj je namreč dovolil, da se sme v poljskih zasebnih šolah uvesti poljščina kot učni jezik. Sedaj hočejo ruski Poljaki ustanoviti množino zasebnih ljudskih šol in bojkotirati javne ljudske šole. Brez komentara beležimo to vest. Slovani želimo samo, da bi se Poljaki in Rusi kmalu spoznali kot bratje, kakor so si segli v roke Hrvatje in Srbi.

V češki tehniki v Brnu je 10 izvanrednih slušateljev — učiteljev iz okolice tega mesta.

Stara učenka. V Njuhavnu v Ameriki je dobila 93letna učenka Žan Evame izmed 250 učenk večerne šole najboljše spričevalo.

Svetovna in samostanska higijena. V Feldbachu so se pojavile ošpice, na kar so se zaprle vse tamošnje šole. Kmalu pa se je preklical ta ukaz za tamkajšno privatno šolo nun, ker so poslednje posredovale proti zaključenju šole: učenke bi se ne mogle pripraviti za velikonočno spoved. Komentar si napiši vsak zase.

Ali sme učitelj pisateljvati? Na Češkem so v nekem okrajnem šolskem svetu učitelju prepovedali pisateljvati. «Posel z Budče» se obrača v daljšem članku proti tej tiraniji in meni, da je šola od tistih dob napredovala, kar so učitelji stopili med pisatelje. Da, smešno! Kdo bi bil bolj zmožen pisati o šoli kakor oni, ki je svoje življenje žrtvoval delu v tem socialnem zavodu!